Helsingin hovioikeus

Lausunto

29.06.2018

Asia: 1/42/2017

Arviomuistio luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain muutostarpeista

1.1 Perehtyneisyyttä koskeva edellytys

a) Lausuntonne perehtyneisyyttä koskevan edellytyksen harkinnanvaraisuudesta

Lupalakimiesjärjestelmän tavoitteena on turvata oikeudenkäyntien asianosaisten oikeusturva ja asianmukaisen oikeudenhoidon edellytysten täyttyminen, mihin on pyritty osaltaan oikeudenkäyntiasiamiesten työn laatutasoa nostamalla. Hovioikeuden näkemyksen mukaan lain muutostarpeita on arvioitava ensisijaisesti näiden tavoitteiden toteutumisen kannalta.

Hovioikeuden kokemuksen mukaan luvan saaneina oikeudenkäyntiavustajina ja myös asianajajina toimii edelleen joitakin henkilöitä, jotka eivät tosiasiallisesti täytä niitä ammattitaitovaatimuksia, joita oikeudenkäyntiasiamiehiltä edellytetään. Mahdollisuutta puuttua havaittuihin puutteellisuuksiin jälkikäteen valvonnan keinoin ei voida pitää riittävän tehokkaana asianosaisten oikeusturvan kannalta eikä jälkikäteinen valvonta voi korvata asianmukaista lupaharkintaa. Näillä keinoin ei myöskään voida parantaa avustajien puutteelliseksi osoittautunutta ammattitaitoa, joka voi käydä ilmi osaamattomuutena yksittäisessä asiassa. Hovioikeuden mielestä jatkovalmistelussa olisi syytä arvioida sitä, miten avustajan puutteelliseksi osoittautuneeseen ammattitaitoon voitaisiin tehokkaasti puuttua niin, että avustaja esimerkiksi olisi velvollinen kouluttautumaan ja osoittamaan koulutuksessa annettujen tietojen omaksuminen. Asianajajilla on kouluttautumisvelvollisuus, mutta sekään ei estä osaamistasoon verrattuna liian vaativien toimeksiantojen vastaanottamista. Luvan epäämisen tai esiintymiskiellon määräämisen ei pitäisi olla ainoita keinoja puuttua tällaisiin tilanteisiin.

Hovioikeus kannattaa mahdollisuutta selvityksen hankkimiseen luvanhakijan työkokemuksesta lain tavoitteiden paremmaksi toteutumiseksi. Lupaharkinnan ennakoitavuuden kannalta on suotavaa, että hakijan selvitysvelvollisuudesta ja sen laiminlyönnin seuraamuksista säänneltäisiin laissa. Hovioikeuden käsityksen mukaan ehdotus ei olennaisesti tiukenna luvan edellytyksiä. Avustajana toimiminen on vaativa tehtävä, jossa on mahdollista tehdä asiakkaalle suurta ja korjaamatontakin vahinkoa, joten on tärkeätä eri keinoin pyrkiä varmistautumaan avustajien ammattitaidosta.

b) Lausuntonne perehtyneisyyden osoittamisesta yliopistossa tehdyllä opintosuoritteella

Hovioikeus ei pidä ehdotusta lupalakimieslain tavoitteiden kannalta perusteltuna. Hovioikeuden käsityksen mukaan hakijan ammattitaidolle asetettavia vaatimuksia tulisi pikemminkin tiukentaa kuin helpottaa. Yliopistoilla ei liene resursseja järjestää sellaista käytännön koulutusta, joka olisi rinnastettavissa asianajajatutkintoon tai joka voisi korvata työkokemuksella hankittavaa perehtyneisyyttä oikeudenkäyntiasiamiehen tehtäviin. Vaarana on myös, että koulutus ei ajoitu optimaalisesti tulevia työtehtäviä ajatellen.

1.2 Rehellisyyttä koskeva edellytys

a) Lausuntonne rehellisyyttä koskevan edellytyksen harkinnanvaraisuudesta

Hovioikeus pitää tarkoituksenmukaisena ehdotusta antaa oikeudenkäyntiavustajalautakunnalle mahdollisuus ottaa lupaharkinnassaan huomioon rikosprosessin poikkeuksellisen pitkä kesto.

b) Lausuntonne tuomioistuimen velvollisuudesta ilmoittaa rikostuomiosta

Hovioikeus pitää ehdotusta tarkoituksenmukaisena. Hovioikeus toteaa, että ilmoitusvelvollisuuden täyttäminen on yleensä tuomion antamiseen liittyvä rutiininomainen toimi, jonka tuomioistuin voi täyttää, jos sillä on tieto siitä, että vastaaja on luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja. Ilmoitusvelvollisuuden tulisi koskea kaikkia oikeudenkäyntiavustajaa koskevia rikostuomioita niiden laadusta riippumatta ja tuomion merkityksen arviointi jäisi oikeudenkäyntiavustajalautakunnan harkinnan varaan. Sääntelyn tulisi koskea vastaavalla tavalla asianajajia. Vastaavalla tavalla tuomioistuimen, joka on tuominnut valtion virkamiehen tai kunnallisen viranhaltijan rikoksesta, on ilmoitettava ratkaisustaan lähettämällä siitä jäljennös sille viranomaiselle, jonka alainen virkamies tai viranhaltija on (Laki tuomioistuimen velvollisuudesta ilmoittaa eräistä ratkaisuistaan, 373/2010). Viranomaisen harkintaan jää, mihin ilmoitus antaa aihetta.

1.3 Hakijan ilmeinen sopimattomuus

Lausuntonne sopimattomuutta koskevasta säännöksestä

Hovioikeus kannattaa lupalakimiesten kelpoisuusehtojen yhdenmukaistamista asianajajien kanssa niin, että säännöksestä poistetaan sana "ilmeisen". Lupalakimieslain tarkoituksen toteutumisen kannalta on tärkeätä, että hakijan puutteellinen ammattitaito otetaan lupaharkinnassa huomioon, koska jälkikäteinen valvonta on aina aukollista. Hovioikeus toteaa, että sopimattomuuden käsitettä on tulkittava lupajärjestelmän tavoitteiden mukaisesti eikä määritelmää voida pitää erityisen tulkinnanvaraisena. Luvanvaraisten ammattien kelpoisuusehdot on yleensäkin määritelty suhteellisen yleisellä tasolla.

Korkein oikeus on arviomuistion sivulla 13 todetuin tavoin katsonut, ettei oikeuskanslerilla ollut muutoksenhakuoikeutta asiassa, joka koski sopimattomuutta koskevan säännöksen tulkintaa. Hovioikeus oli päätynyt siihen, ettei säännöstä voitu tulkita niin, että oikeudenkäyntiavustajan ammattitaidon puute voisi olla peruste evätä lupa toimia oikeudenkäyntiavustajana. Korkein oikeus

ei näin voinut arvioida hovioikeuden tulkinnan oikeellisuutta. Parhaillaan korkeimman oikeuden ratkaistavana on kysymys oikeudenkäyntiavustajalle annetun luvan peruuttamisen edellytyksistä, kun lupa oli peruutettu sillä perusteella, että hakijan oli katsottu olevan ilmeisen sopimaton oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan tehtävään (VL 2017-72). Ratkaisun sisällöstä riippumatta lakia on tarkoituksenmukaista tarkistaa niin, että siitä käy nimenomaisesti ilmi, että henkilön sopimattomuus otetaan huomioon harkittaessa luvan myöntämistä tai sen peruuttamista.

Hovioikeus katsoo, että luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien työn laadussa ilmeneviin vakaviin puutteisiin pitää voida tehokkaasti puuttua myös valvonnan keinoin. Kurinpidollisen seuraamuksen määräämisen on siten oltava mahdollista. Toisaalta jälkikäteen määrätty seuraamus ei vähennä sitä asiakkaan vahinkoa, jonka ammattitaidoton toiminta on voinut saada aikaan.

1.4 Ulkomailla suoritettu tutkinto

Lausuntonne ulkomailla suoritettua tutkintoa koskevasta säännöksestä

Säännöksen selventäminen arviomuistiossa esitetyllä tavalla on tarkoituksenmukaista.

1.5 Yläikäraja

Lausuntonne yläikärajan asettamisesta lupalakimiehille

Hovioikeudella ei ole huomautettavaa muistion suhteen.

2.1 Valvonnan laajuus

Lausuntonne lupalakimiehien valvonnan laajuudesta

Hovioikeus pitää oikeusturvanäkökohdista perusteltuna sitä, että lupalakimiesten valvonta ulotettaisiin koskemaan myös muita oikeudellisia palveluita kuin oikeudenkäyntiavustajana toimimista. Tällaista muutosta joudutaan arvioimaan elinkeinotoiminnan sääntelyn sekä käytettävissä olevien resurssien näkökulmasta. Valvonnan ulottaminen lupalakimiehiin vaatii jatkovalmistelua, jonka ei toisaalta pidä hidastaa arviomuistiossa esitettyjen kiireellisten lainmuutosten eteenpäinviemistä.

2.2 Valvonnan keinot

Lausuntonne lupalakimiehien valvonnan keinoista

Oikeusapua tarvitseva kuluttaja tai muu taho ei yleensä pysty arvioimaan valitsemansa palvelun laatua. Hovioikeuden mielestä ei lupalakimieslain tavoitteet huomioon ottaen ole perusteltua, että

lupalakimiehiin voidaan kohdistaa vain jälkikäteistä valvontaa mutta asianajajat ovat laajan valvonnan alaisia muutenkin.

Hovioikeus puoltaa lupalakimieslain täydentämistä siten, että oikeudenkäyntiavustajalautakunta saisi joka tapauksessa keinot valvoa vastuuvakuutusten ottamista ja ylläpitämistä.

3.1 Tietojenantovelvollisuuden rikkominen valvonta-asiassa

Lausuntonne tietojenantovelvollisuuden rikkomisen sanktioimisesta valvonta-asiassa

Asianmukaisen valvonnan toteutumiseksi lupalakimieslaissa tarkoitetulla tavalla hovioikeus pitää tarpeellisena lisätä lakiin säännökset siitä, että lupalakimieslain 15 §:n 3 momentissa säädetyn tietojenanto- ja selvitysvelvollisuuden rikkominen rinnastettaisiin lain kurinpidollista seuraamusta koskevassa 13 §:ssä lain 8 §:ssä säädettyjen velvollisuuksien rikkomiseen.

3.2 Tietojenanto oikeudenkäyntiavustajalautakunnalle

Lausuntonne velvollisuudesta antaa tietoja oikeudenkäyntiavustajalautakunnalle

Hovioikeus pitää tarpeellisena ehdotusta säätää velvollisuudesta antaa tietoja ja selvityksiä oikeudenkäyntiavustajalautakunnalle ja tämän velvollisuuden laiminlyönnistä johtuvista seuraamuksista vastaavalla tavalla kuin näistä ehdotetaan säädettäväksi valvontalautakunnan osalta.

4.1 Luopuminen valvonta-asioiden käsittelystä oikeudenkäyntiavustajalautakunnassa

Lausuntonne valvonta-asioiden käsittelystä oikeudenkäyntiavustajalautakunnassa

Hovioikeudella ei ole tältä osin lausuttavaa.

4.2 Tuomarin vastuulla toimiminen

Lausuntonne tarpeesta säätää oikeudenkäyntiavustajalautakunnan jäsenten vastuusta valvonta-asioissa

Hovioikeus pitää perusteltuna, että myös oikeudenkäyntiavustajalautakunnan jäsenet toimivat tuomarin vastuulla.

5.1 Muutoksenhakuasian käsitteleminen kiireellisenä

Lausuntonne muutoksenhakusasian käsittelyn säätämisestä kiireelliseksi

Helsingin hovioikeus pyrkii käsittelemään valvonta-asiat asiat viivytyksettä ja joutuisasti. Tarvetta asioiden kiireelliseksi säätämiselle ei ole. Hovioikeus toteaa, että käsiteltävät asiat kattavat laadultaan hyvin erityyppisiä kysymyksiä. Ne voivat toisinaan olla laadultaan hyvinkin vaativia ja

niissä on yleensä kysymys oikeudenkäyntiavustajan keskeisistä oikeussuojaintresseistä. Nämä seikat voivat vaikuttaa asian käsittelyn kestoon.

5.2 Luvan peruuttaminen ennen lainvoimaista tuomiota

Lausuntonne mahdollisuudesta peruuttaa lupa ennen lainvoimaista rikostuomiota

Hovioikeus näkee jossain määrin ongelmallisena luvan peruuttamisen määräaikaisestikaan ennen rikostuomion lainvoimaisuutta. Luvan määräaikaisella peruuttamisella voi käytännössä olla pidempiaikaisia heijastusvaikutuksia oikeudenkäyntiavustajan toimintamahdollisuuksiin. Siksi tällaiseen mahdollisuuteen tulisi suhtautua pidättyvästi. Joissakin tapauksissa tuomio voi kuitenkin olla sen laatuinen, että luottamus oikeudenhoitoon voi vakavasti vaarantua, jos oikeudenkäyntiavustaja voi jatkaa toimintaansa lainvoimaa vailla olevan rikostuomion jälkeen. Harkinnan mukaan lupa pitäisi myös voida peruuttaa esimerkiksi tapauksessa, jossa korkein oikeus on myöntänyt rikosasiassa valitusluvan niin rajoitetusti, että syyksilukeminen ei voi muuttua tai voi muuttua vain vähäisessä määrin.

Tuomioistuin voi oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 10 a §:n nojalla määrätä oikeudenkäyntiasiamiehen juttukohtaisesti esiintymiskieltoon, jos tuomion voidaan katsoa osoittavan oikeudenkäyntiasiamiehen olevan epärehellinen tai muutoin toimeensa sopimaton. Tällaista päätöstä noudatetaan pykälän 3 momentin mukaan heti valituksesta huolimatta. Näin on joissain tapauksissa meneteltykin. Oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 10 a §:n mukaan tuomioistuin voi myös, jos siihen on syytä, kieltää oikeudenkäyntiavustajalta oikeuden toimia siinä tuomioistuimessa oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana enintään kolmen vuoden ajaksi. Hovioikeuden näkemyksen mukaan säännöksen tarpeellisuutta ja suhdetta lupalakimieslain mukaiseen valvontaan tulisi arvioida pohdittaessa määräaikaisen peruuttamisen mahdollisuutta.

6. Avustajien palkkioriidat

Lausuntonne lupalakimiehien palkkioriitojen käsittelystä

Hovioikeudella ei ole lausuttavaa tältä osin.

7.1 Oikeuskanslerin muutoksenhakuoikeus

Lausuntonne oikeuskanslerin muutoksenhakuoikeudesta

Hovioikeus puoltaa ehdotusta.

7.2 Oikeuskanslerin oikeus vaatia toimenpiteitä

Lausuntonne oikeuskanslerin oikeudesta vaatia toimenpiteitä

Hovioikeus puoltaa ehdotusta.

8. Julkisen oikeudenkäyntiavustajaluettelon sisältö ja muoto

Lausuntonne oikeudenkäyntiavustajaluettelon sisällöstä ja muodosta

Hovioikeudella ei ole lausuttavaa tältä osin.

9. Valvontamaksun kirjanpidollinen tilitystapa

Lausuntonne valvontamaksun kirjanpidollisesta tilitystavasta

Hovioikeudella ei ole lausuttavaa tältä osin.

10. Muuta / Yleistä

Onko teillä muuta lausuttavaa lupalakimieslain mahdollisista muutostarpeista?

Hovioikeuden käsityksen mukaan jatkovalmistelussa olisi tarpeen tarkastella asianajajia ja luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia koskevaa lainsäädäntöä kokonaisuutena nyt, kun lupalakimiesjärjestelmästä on kokemuksia jo viiden vuoden ajalta. Arvioitavaksi tulisi, missä laajuudessa kahden rinnakkaisen järjestelmän ylläpitäminen on ylipäänsä tarkoituksenmukaista, kun kummankin tavoite on sama, huolehtiminen asiakkaan oikeusturvasta. Arviomuistiostakin käy epäsuorasti ilmi kokonaisvaltaisen tarkastelun tarve, kun joitakin muutoksia on perusteltu sillä, että ei ole aihetta säätää eri tavoin kuin asianajajista ja joiltakin osin taas päinvastoin (esimerkiksi kelpoisuusehtoja ehdotetaan yhdenmukaistettaviksi, mutta valvonnan laajuutta ja keinoja ei).

Jatkovalmistelussa voitaisiin selvittää myös muun muassa avustajien kouluttautumisvelvollisuutta ja koulutuksen toteuttamista niin, että avustajan ammattitaidon kehittymistä voitaisiin myös kontrolloida. Tähän liittyen mietittäväksi tulisi myös tuomioistuimen rooli tilanteissa, joissa sen tietoon tulee avustajan ammattitaidoton toiminta, jonka ei kuitenkaan pitäisi johtaa kurinpidolliseen seuraamukseen. Joka tapauksessa lupalakimieslain uudistaminen on monin osin tarpeen, mutta ensin voitaisiin tehdä kiireellisinä pidettäviä tarkistuksia, kuten oikeuskanslerin muutoksenhakuoikeutta, valvontamenettelyä sekä mahdollisesti myös oikeudenkäyntiavustajan kelpoisuusehtojen tarkistamista koskevat muutokset.

Helsingin hovioikeus - Hovioikeudenlaamanni Liisa Lehtimäki